

A.- Passeig de Maragall, 383-389. Can Fargas

Comencem el recorregut per aquesta masia d'important significat per al barri. El seu origen remunta a finals del segle XI quan es construí la torre militar, avui situada al centre de l'edifici. Eren èpoques d'inestabilitat política i social en què els senyors feudals edificaren torres defensives al pla de Barcelona. Al segle XIII, la torre es transformà en mas fortificat i posteriorment fou objecte de diverses transformacions.

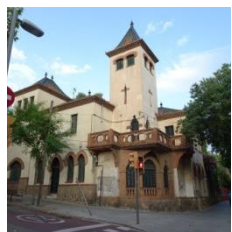
Una de les més importants data del segle XVII, moment del què existeixen testimonis de la producció vinícola, activitat que segurament ja devia existir en èpoques anteriors. La última gran fase de transformació convertí exclusivament la masia en un lloc de residència benestant. D'aquest moment daten els espais enjardinats que encara avui l'envolten.

A mitjans del segle XIX, Montserrat de Casanovas heretà d'aquesta propietat, fins aleshores anomenada "Mas Pujol" segons el nom d'antics propietaris. En aquell moment prengué el nom del seu espòs, Pere Fargas, descendent d'una família d'industrials. Actualment, la masia és propietat municipal i és la seu de l'escola de música Can Fargues.

El procés d'urbanització

A finals del segle XIX es començaren a parcel·lar les terres dels masos d'Horta. Els processos urbanitzadors dels antics camps de conreu i terreny de les masies es duren a terme a iniciativa dels mateixos propietaris. La urbanització de les terres dels dos terratinents més importants, can Fargas i can Pujolet, foren l'origen del barri de la Font d'en Fargas. Al 1912 Montserrat de Casanovas i el seu marit presentaren a l'Ajuntament de Barcelona un projecte de parcel·lació de les seves terres per crear una ciutat-jardí. En aquell moment l'eix del passeig de la Font d'en Fargas ja era obert i a partir dels inicis del segle XX s'havien començat a construir les primeres torres a prop de la carretera d'Horta (avui passeig de Maragall) així com les primeres cases en parcel·les més petites, en zones de muntanya i de més difícil accés. La primera referència al barri data de 1905; llavors existien pocs carrers i no estaven asfaltats, quan plouia es transformaven en torrents o fangars. La urbanització va trigar molts anys en completar-se i va costar moltes lluites veïnals. La causa de l'abandó per part de l'administració municipal era que en urbanitzar el sector no s'havien cedit els vials a l'Ajuntament, i per això es negava a fer una despesa important en els terrenys d'un altre propietari.

Després de la guerra civil molts d'aquells veïns benestants de les torres més grans, ja no van tornar i amb els anys moltes cases es van transformar en escoles, després en llars d'avis i d'altres van caure per aixecar-hi pisos d'un cert nivell econòmic, ja que la tranquil·litat i la sensació encara de ser a la muntanya, es van transformar en un valor afegit.

B.- Passeig de Maragall, 371. Can Joan Giol

És la primera torre que es va construir al passeig de la Font d'en Fargas. Una fotografia de l'any 1905 mostra que la casa ja existia. Va pertànyer sempre a la família Giol encara que hagi tingut usos diversos. Com veurem a continuació, és un exemple típic de torre d'estiueig.

Arquitecte: Guillem Busquets

Estil: Modernista

Ús original: residencial

L'estiueig

"L'estiueig va ser un concepte completament diferent al del turisme que després es va introduir a la nostra societat, a partir dels anys 1960 amb el creixent econòmic i l'anomenada societat del benestar i, també diferent al concepte de descans de la residència d'estiu de l'antiga noblesa o de l'alta burgesia.

El trasllat de la noblesa en època estival cap a les residències d'esbarjo que posseïen en indrets més frescos i tranquils en plena natura, era un privilegi molt antic només de les classes benestants, noblesa i propietaris de la terra. Des del segle XIX, l'alta aristocràcia europea es podia permetre el luxe de passar temporades en zones amb atractius paisatgístics on podien també fer activitats lúdiques d'acord amb la seva classe social a la Costa Brava, Montecarlo, Niça, Baden-Baden, etc.

Al llarg del segle XIX, a la ciutat de Barcelona es produeix un ritme creixent d'industrialització que comporta efectes d'increment de la població, transformació del teixit social i econòmic, moviments socials obreristes, moviments anticlericals, prosperitat per a la burgesia, etc. A Catalunya a partir de l'últim terç del segle XIX i fins als vint, una burgesia industrial enriquida viu una vida de luxe amb tota mena d'elements distintius de la seva classe: cotxes, cases amb elements decoratius i artístics del més alt nivell,

entreteniments glamurosos, indumentària d'última moda... i sobretot l'element d'esbarjo a la casa d'estiueig en zones adients per a la seva classe social amb tot el que hi anava associat.

A més, la burgesia i els professionals liberals de classe mitjana passa l'estiu, és a dir *estiueja*, en una segona residència, però més a la vora de la ciutat. Sobretot la classe urbana barcelonina s'escampa poc a poc en indrets no gaire lluny de la ciutat i que tenien tota la bona comunicació que podia tenir el territori a l'època. Segons el poder adquisitiu de la família, la casa podia ser de lloguer o de propietat. A partir de l'arribada d'aquests habitants de temporada, molts propietaris de terrenys rurals van començar a construir-hi casetes amb jardí al darrer per llogar-les als estiuejants. El fet de trobar un lloc on any rere any es retrobaven les mateixes famílies amb les quals s'establí un bon lligam de relacions va impulsar la formació de les *colònies estiuenques* que s'animaven a anar cada any al mateix lloc i es proposaven obtenir la seva torre o xalet."¹

C.- Passeig de la Font d'en Fargas, 8. Paviment de passadís

El primer propietari de la torre fou la família Casano; actualment és un local polivalent anomenat La Casa Modernista. Molts paviments de la casa estan decorats amb diversos models de mosaics hidràulics dels quals presentem un exemple.

Descripció del mosaic: paviment del passadís de la planta baixa. Mosaic hidràulic realitzat amb peces de forma quadrangular. Es tracta d'una decoració composta per una peça que es repeteix amb un motiu central en forma de flor blanca i gris delimitada

de marró. Entre aquests ornaments es formen creus grises delimitades de marró. El conjunt forma una successió de flors i creus sobre un fons en escaquer gris i groc.

Època: 1908 o posterior, data de construcció de l'edifici

Arquitecte: Lluís Planas i Calvetes.

La decoració de les cases d'estiueig

Al barri de la Font d'en Fargas les façanes de les cases d'estiueig estan ornades amb algun element decoratiu, encara que sigui modest. No sempre hi trobem mosaic, la decoració també es manifesta en esgrafiats, motlures de finestres, baranes esculpides, reixes de ferro o en les mateixes formes arquitectòniques de l'edifici. Veiem un clar interès artístic que es concreta en funció dels recursos econòmics i de les preferències artístiques personals dels propietaris. Aquesta riquesa també es reflecteix a través dels mosaics que trobem al barri. En la seva majoria es tracta de revestiments decoratius realitzats amb rajoles de ceràmica ja sigui en una successió de motius o bé com a material reutilitzat per crear un trencadís. Són sovint llistons ornamentals de rajoles i bordons de ceràmica situats a la façana; només en alguns casos veiem plafons de ceràmica o àmplies zones de façana recobertes. Trobem alguns plafons realitzats amb la tècnica del mosaic de tesselles -petits cubs de pedra, vidre o ceràmica esmaltada-, treball minuciós que requereix formació tècnica i artística. Ornen les torres del passeig de la Font d'en Fargas, com ja sabem, un emplaçament privilegiat del barri.

La riquesa decorativa no es limita però a l'exterior. Al moment de la urbanització del barri, els paviments de mosaic hidràulic estaven en ple auge. Fet de rajoles de ciment colorat, formen dibuixos que sovint imiten catifes. És probable que les torres i cases estiguessin decorades amb motius més o menys rics de l'àmplia gamma que es fabricava. Al 1913, a Barcelona hi havia 36 fàbriques de mosaic hidràulic, la ciutat amb més productors de tota Espanya. Un exemple de la varietat del repertori esmenat el podrem veure al següent punt de l'itinerari, l'única casa que podrem visitar l'interior.

D.- Passeig de la Font d'en Fargas, 10. Plafó sobre la porta d'entrada

Antiga casa de la família Delapi, avui Centre Barcanova d'educació especial.

Descripció del mosaic: plafó semicircular sobre la porta d'entrada. El mosaic està realitzat amb tesselles de rajola ceràmica esmaltada de forma quadrangular. La decoració representa una flor blanca emmarcada per branques amb fulles de diferents tonalitats de verds. Tot es sobreposa sobre un fons de color blau fosc.

Època: 1908 o posterior, data de construcció de l'edifici

Arquitecte: Lluís Planas i Calvetes.

E.- Passeig de la Font d'en Fargas, 15. Paret de tanca

Als anys 20 aquesta era la casa de la família Fiter. Més tard, i ja en propietat de la família Valls, s'anomenarà "Villa Amparo". Des del 1967 hi trobem l'Escola Princess Margaret.

Descripció del mosaic: sis petits plafons ovalats sobre els pilars d'obra de la tanca exterior, així com el coronament dels mateixos matxons. El mosaic dels plafons està realitzat amb tesselles de ceràmica esmaltada de forma quadrangular. Els medallons estan delimitats amb tesselles de color blau fosc que acaben formant volutes. L'interior està ornat amb penjolls del mateix color sobre fons blau clar. El mosaic dels coronaments està realitzat amb trencadís de color blanc i blau. **Època:** 1915 o posterior, any de construcció de la tanca.

F.- Carrer de Pedrell, 91. Enrajolats de façana

"Casa de les rajoletes", dita així pel seu revestiment de façana. Inicialment, hi vivia la família Espín.

Descripció del mosaic: revestiment de tota la façana de l'edifici. El mosaic està realitzat amb rajoles de ceràmica esmaltada de forma quadrangular, rectangular i triangular mentre que l'acabament de la barana són peces en relleu. La decoració alterna motius en molinet de color vermell i blau sobre fons verd i rajoles de color groc clar. **Època:** 1908 o posterior, any de construcció de l'edifici.

G.- Carrer del Canonge Almera, 31. Rètol de façana

Descripció del mosaic: rètol situat a la part superior de la façana, a l'exterior. El trencadís està realitzat amb peces de ceràmica esmaltada de formes irregulars. La decoració és de forma rectangular sobre fons blanc i es llegeix "VILLA CARMEN" escrit amb peces blaves.

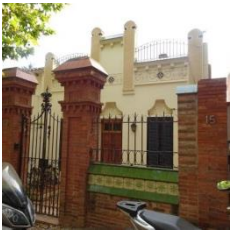
Època: 1900 o posterior, any de construcció de l'edifici.

H.- Passeig Font de la Mulassa, 19. Sanefa de façana

Descripció del mosaic: plafons en forma de banda estreta situats a la façana de la casa, sobre les finestres. El mosaic està realitzat amb rajoles de ceràmica esmaltada amb peces de forma quadrangular. Es tracta d'una decoració composta per una peça que, simetritzada, es repeteix. El conjunt forma una doble ziga-zaga de color marró sobre un fons amb flors grogues i fulles verdes sobre blanc.

Època: 1920 o posterior, any de construcció de l'edifici.

I.- Passeig Font de la Mulassa, 13. Paret de tanca

Descripció del mosaic: plafó del mur de la tanca exterior. El mosaic està realitzat amb rajoles de ceràmica esmaltada de forma quadrangular i irregular. La decoració representa una successió d'estels ornats amb flors de color verd sobre fons beix. Aquesta banda està emmarcada entre dues bandes verdes.

La façana presenta un interessant coronament amb quatre pilastres i una imitació de trencadís sobre la porta i les finestres.

Època: 1915 o posterior, any de construcció de l'edifici.

Horta i l'aigua

Pere Fargas, espòs de Montserrat Casanovas, va decidir explotar l'aigua que emanava dins de la seva propietat al puig Màger. Com hem vist, tota la contrada, incloent la font, van prendre el seu nom. "Al final del segle XIX la seva aigua mineral es va canalitzar i, a poc a poc, va anar guanyant prestigi, fins al punt que el 1905 la font va ser declarada d'ús públic. De la part industrial, l'aigua s'envasava en garrafes, com *Agua Fargas - Horta - La mejor agua de la mesa*, i s'enviava a una botiga de Barcelona del carrer Roger de Llúria. Per fer el transport s'utilitzaven o bé uns carros retolats amb la marca de l'aigua i tirats per un cavall, o bé un carro amb un tir de sis cavalls. El 1900 es va construir una petita cova i es va adequar l'espai, perquè la gent del Clot, de la Sagrera i de Sant Andreu, principalment, pogués anar a fer berenades. Mentrestant, com passava en altres fonts de la ciutat, moltes persones s'apropaven a la font amb garrafes o cànirs per omplir-los d'una aigua que, més tard, utilitzarien a casa seva com a aigua de boca. I com també succeïa en algunes fonts que eren de propietari, en aquesta d'en Fargas també es cobrava un tant segons fos el recipient que s'omplia. Actualment, l'aigua de la font no està recomanada per al seu consum."¹

J.- Carrer de Maurici Vilomara, 74. Font d'en Fargas

Hem arribat davant el brollador de la font.

Descripció del mosaic: revestiment de la pica de la font. La faixa superior està realitzada amb peces rectangulars de mosaic mentre que la part inferior és de trencadís, totes dues de ceràmica esmaltada. La faixa porta escrit “Font d'en Fargas” amb lletres blaves sobre fons blanc, el bordó d'acabament és de color verd, així com el llistó inferior de la faixa. El peu de la pica està fet amb peces irregulars de color blanc i verd clar.

Època: 1900, construcció del berenador.

K.- Plaça de la Font d'en Fargas. Quiosc

Al costat de la font hi havia un berenador on les famílies anaven a passar el dia a l'estiu o els dies de festa. Com ho recorda un veí, “en un angle hi havia un rengle de fogons per cuina, on també hi venien feixos de llenya. La gent hi llogava cassoles i graelles i es feien grans tiberis” (Teresa Morros, als anys trenta)¹.

Descripció del mosaic: teulada del quiosc que era el berenador de la Font d'en Fargas. El trencadís està realitzat amb peces de ceràmica esmaltada de forma irregular i de motius variats. Algunes peces provenen de rajoles decorades amb colors vius, la majoria en canvi són peces de color blanc. Les arestes del quiosc són teules esmaltades de color blau.

Època: 1900, construcció del berenador.

L.- Carrer del Pintor Pradilla, 21. Plafó de façana

Descripció del mosaic: plafó de la façana situat a nivell del terrat. El mosaic està realitzat amb rajoles de ceràmica esmaltada de forma quadrangular. La decoració representa Sant Jordi sobre un cavall blanc matant del drac. La composició està emmarcada per una banda amb motius decoratius de color ocre, verd i blanc sobre fons blau.

Època: 1926 o posterior, any de construcció de l'edifici.

M. Carrer de Montserrat de Casanovas, 20. Sanefa de façana

Descripció del mosaic: plafons en forma de banda estreta situats a la façana de la casa, a mode de llistó horitzontal entre les finestres. El mosaic està realitzat amb rajoles de ceràmica esmaltada amb peces de forma rectangular. Es tracta d'una decoració composta per una peça que es repeteix. El conjunt forma una sanefa amb quadrats còncavs de color verd i línies ondulades de color rosa sobre fons groc.

Època: 1905 o posterior, any de construcció de l'edifici

N.- Carrer de Montserrat de Casanovas, 64

Aquí no hi trobarem mosaics a la façana, però sí un exemple típic de torre d'estiueig que ens permetrà il·lustrar la vida que s'hi duia.

Arquitecte: desconegut. **Època:** 1910, aproximadament

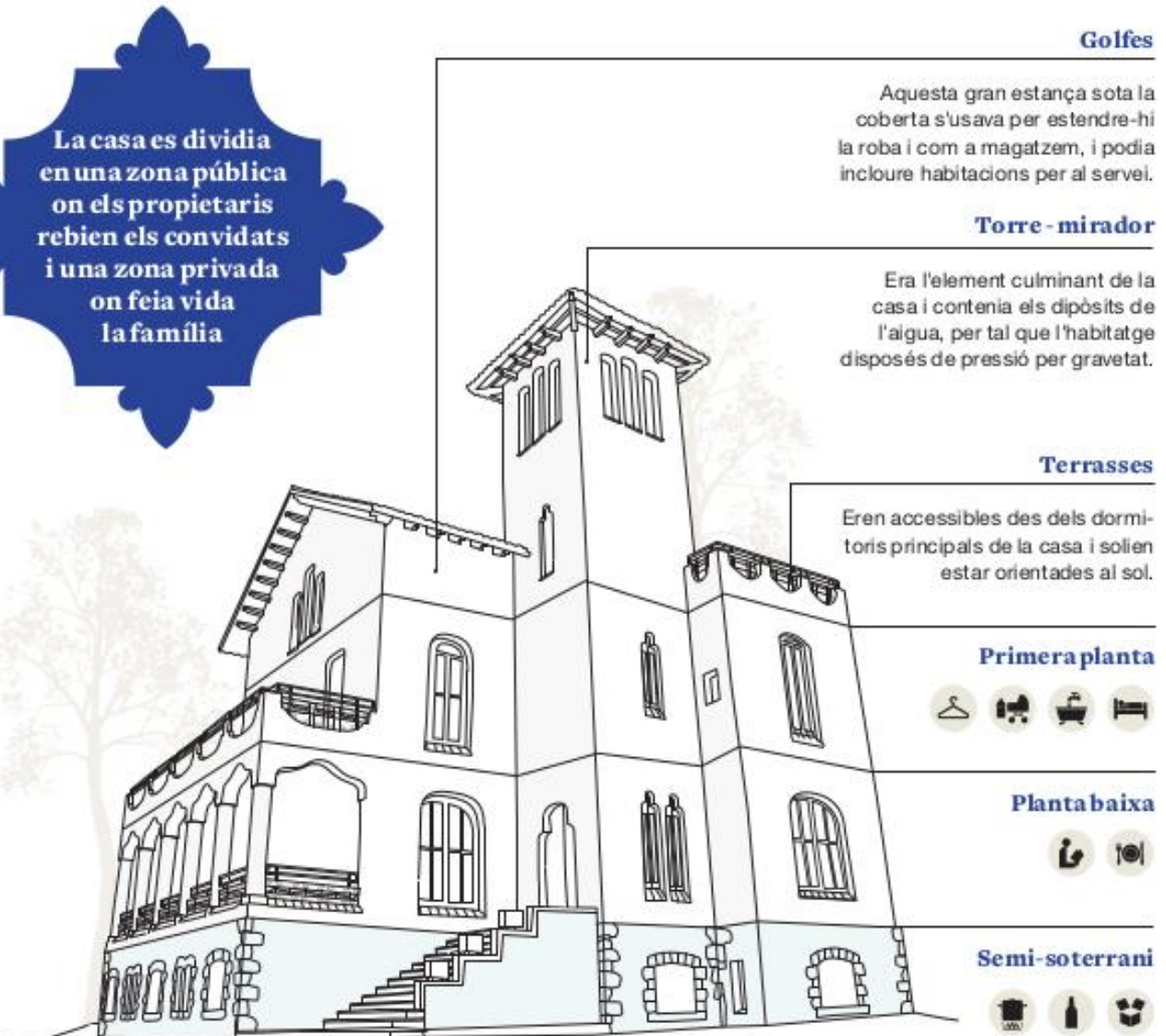
Estil: Modernista. **Ús original i actual:** residencial

La preparació de l'estiueig

“El fet que tota la família hagués de marxar dos o tres mesos de la casa de la ciutat, requeria una estratègia domèstica. En general, el procés anava d'aquesta manera: la mudança a la vida d'estiu demanava una feina extra per a la senyora que ho supervisava tot i per al marit que havia de canviar el seu ritme diari a la feina encara que no deixés de treballar del tot. Malgrat que aquetes famílies acostumaven a tenir servei domèstic, les feines de la casa tenien una complexitat important. Primer es feia una neteja general de la casa urbana i s'havien de tancar quadres, llums, sofàs, cadires, etc. Habitualment amb unes fundes gruixudes fetes exprés. La roba d'hivern es protegia amb boles de naftalina per evitar que l'ataquessin les arnes. Es preparava tota la roba i els estris que caldria emportar-se a la casa d'estiu i es col·locaven als anomenats *mundos*. Eren uns baguls grans i resistents, folrats de lona, pell o cartró; podien tenir calaixos o compartiments per col·locar-hi peces petites de roba. La quantitat de roba podien ser importants ja que algunes famílies podien reunir entre 5 i 30 persones. També hi traslladaven la vaixel·la, els coberts, la roba de taula, de llit... Sovent s'emprava una empresa de transport per al trasllat. Tot era controlat i supervisat per la senyora de la casa.

Primer de tot es facturava l'equipatge. Després amb diferents mitjans de transport, el personal domèstic se n'hi anava per condicionar la casa d'estiu abans no hi arribessin els propietaris. Finalment els senyors emprenien la marxa cap a la residència estiuenca.”²

La casa es dividia
en una zona pública
on els propietaris
rebién els convidats
i una zona privada
on feia vida
la família

REGÀS, R., coord. (2014). *Modernisme d'estiueig. Vallès Oriental*. Granollers: Consell Comarcal del Vallès Oriental, p.13.

Bibliografia

¹ALMERICH, P., GIMÉNEZ, C., MORROS, T. (2008). *Font d'en Fargues. Gènesi, història i records d'un barri en 100 anys*. Ajuntament de Barcelona, Districte d'Horta-Guinardó, Arxiu Municipal.

BRAVO-NIETO, A. (2015). "La baldosa hidráulica en España. Algunos aspectos de su expansión industrial y evolución estética (1867-1960)". *ABE Journal* 8:1-22. <https://journals.openedition.org/abe/2721>

CONTEL J.M.(2006). "Les aigües de la Font d'en Fargas". *Horta-Guinardó Barcelona. Suplement del districte i dels barris*. Juliol, p.4. http://www.bcn.cat/publicacions/b_barris/arxiu/06_juliol/Horta_Guinardo.pdf

DÍEZ Y QUIJANO, D. (1986). *Masies d'Horta*. Barcelona: El Tinter.

DÍEZ Y QUIJANO, D. (1995). *El Modernisme a Horta*. Barcelona: sn.

²REGÀS, R., coord. (2014). *Modernisme d'estiueig. Vallès Oriental*. Granollers: Consell Comarcal del Vallès Oriental. <http://www.turismevalles.com/uploads/dwn/turismevalles663.pdf>